

ปัญหาและอุปสรรคในการวิจัย

ในระยะแรกของการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยกำหนดเป้าหมายที่จะให้ทีมงานโบราณคดี เริ่มทำการขุดค้นบริเวณบ้านนาลาว อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2525 แต่ประสบปัญหาในด้านเงินทุนการวิจัย ที่เดิมจะได้รับการสนับสนุนเฉพาะโครงการทางโบราณคดีจากมูลนิธิวิภาวดีรังสิต เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของมูลนิธิฯ จึงต้องเลื่อนกำหนดการออกไป จนในที่สุดได้รับการสนับสนุนจากธนาคารนครหลวงไทย จำกัดในปลายปี พ.ศ. 2527 ทีมงานโบราณคดีทำการขุดค้นทางโบราณคดีและเสนอรายงานเสร็จสมบูรณ์ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2529

แม้ว่าการขุดค้นทางโบราณคดีในระยะแรกต้องเลื่อนกำหนดออกไป คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและชาติวงศ์วรรณาตามกำหนด การเก็บข้อมูลและการเขียนรายงานทางด้านชาติวงศ์วรรณา ซึ่งมี ผศ. ชัญญู วงษ์วิภาค เป็นหัวหน้าโครงการแล้วเสร็จตามกำหนด ในขณะที่การเก็บข้อมูลทั้งภาคสนามและภาคเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ก็ได้เริ่มดำเนินการใน พ.ศ. 2526 มาเป็นลำดับ แต่ใน พ.ศ. 2527 ก็ประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ประการแรก เป็นปัญหาทางวิชาการ กล่าวคือ เมื่อโครงการร่วมทางด้านโบราณคดีประสบปัญหาในด้านเงินทุนสนับสนุนโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลทางโบราณคดีประกอบการตีความ จึงต้องล่าช้าออกไป ประการที่สองก็คือ คณะผู้วิจัยซึ่งประกอบด้วยอาจารย์จากหลายสถาบันประสบปัญหาจากการที่อาจารย์บางท่านลาไปศึกษาต่อต่างประเทศ บางท่านลาออกจากราชการ บางท่านมีการะงานสอนและขอถอนตัวจากโครงการ บางท่านต้องรับผิดชอบงานบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หัวหน้าโครงการได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งบริหารระหว่าง พ.ศ. 2526-2528 ทำให้โครงการวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เกือบจะชะงักงันลงในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2527-2528 การดำเนินงานได้เริ่มต้นอีกครั้งหนึ่งในปลายปี พ.ศ. 2529 โครงการวิจัยลุ่มแม่น้ำจรเข้สามพันจึงดำเนินการต่อไปจนเสร็จสมบูรณ์ในที่สุด

สรุปการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเมืองอุ้มทอง โบราณและชุมชนลุ่มแม่น้ำจรเข้สามพัน

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงเป็นบุคคลแรก ที่ทำให้เมืองอุ้มทอง โบราณเป็นที่รู้จักแก่วงการประวัติศาสตร์ เนื่องจากเมื่อพระองค์เสด็จตรวจราชการที่เมืองสุพรรณบุรีครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2435 พระองค์ได้ยืมชาวบ้านเรียกชื่อสถานที่ทั้งหลายในจังหวัดสุพรรณบุรีที่สัมพันธ์กับชื่อหัวเมือง เช่น หัวหัวเมือง เป็นต้น พระองค์ทรงสน

พระทัยมาก และชาวบ้านยังเล่าถึงเรื่องเมืองโบราณในเขตบ้านจรเข้สามพัน ในปี พ.ศ. 2446 เมื่อมีโอกาสเสด็จตรวจราชการอำเภอสองพี่น้องอีกครั้ง จึงทรงถือโอกาสเสด็จเมืองโบราณแห่งนี้ ได้ทรงพบซากกำแพงเมือง ฐานคันทิน และเป็นดินมากมาย อีกทั้งยังพบพระพุทธรูปศิลปะทวารวดีเหมือนที่พบที่นครปฐม และเงินเหรียญตราสังข์ จึงทรงสันนิษฐานว่า บริเวณแถบนี้เป็นเมืองขนาดใหญ่มาก่อน และเมื่อประกอบกับคำบอกเล่าเกี่ยวกับเมืองนี้ และข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกหลัก 1 ของสุโขทัย ในชื่อ "สุพรรณภาว" จึงทำให้พระองค์สรุปว่า เมืองนี้คือเมืองเดิมของพระเจ้าอู่ทอง ก่อนที่จะเสด็จมาสร้างกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 1893 นับแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน เมืองนี้จึงรู้จักกันว่า "เมืองอู่ทอง"

ในช่วงเวลาที่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงมีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับเมืองอู่ทองนั้น บรรดานักวิชาการส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวต่างประเทศ กำลังมุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ของดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งดินแดนประเทศไทย โดยอาศัยหลักฐานเอกสารจีน จากบันทึกของหลวงจีนยวนจาง (พระถังซำจั๋ง) ในราวพุทธศตวรรษที่ 12 ระบุว่า มีเมืองชื่อ "โถโลโปติ" (T'o-lo-po-ti) อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอีสานปุระและทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของศรีเกษตร พอล เพลลิโอด (Paul Pelliot) นักวิชาการชาวฝรั่งเศสก็ได้เสนอความคิดเห็นไว้ว่า คำว่า "โถโลโปติ" น่าจะตรงกับคำว่าทวารวดี และควรจะอยู่ในตอนใต้ของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (*กรมศิลปากร 2509 : 3*) ต่อมาเพลลิโอดมีความเห็นสอดคล้องกับ ลูซ (Luce) โดยศึกษาจากหลักฐานจีนซึ่งระบุถึงแคว้นจินหลิน (Chin-lin) จากตำแหน่งที่ตั้งที่ระบุไว้ในหลักฐานจีนทำให้เพลลิโอดและลูซสรุปว่า จินหลินตั้งอยู่แถวเกาะตะมะ (*Pelliot 1904; Luce 1925 : 153-4*)

สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงร่วมกับยอร์ช เชเคิล นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึกจากประเทศฝรั่งเศส ศึกษาค้นคว้าหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในประเทศไทยตั้งแต่ราชบุรีขึ้นไปจนกระทั่งถึงลพบุรี ได้ตีความสรุปว่า หลักฐานโบราณคดีส่วนใหญ่ในบริเวณนี้เป็นศิลปะทวารวดีอันเป็นศิลปะเบื้องต้นในพุทธศาสนา ดังนั้น ดินแดนตั้งแต่ราชบุรีจนกระทั่งถึงลพบุรี น่าจะเป็นที่ตั้งของอาณาจักรทวารวดี สำหรับ ยอร์ช เชเคิล สนใจศึกษาเรื่องนี้มาก ได้ทำการค้นคว้าต่อมา และในปี พ.ศ. 2471 ก็ได้สรุปว่าเมืองหลวงของอาณาจักรทวารวดีคือ อู่ทอง (*กรมศิลปากร 2509: 4*) จบจนปี พ.ศ. 2506 เชเคิลสามารถอ่านจารึกบนเหรียญเงิน 2 เหรียญ ที่ขุดพบที่นครปฐมก่อนหน้านั้นประมาณ 20 ปีมาแล้ว และได้สรุปยืนยันอีกครั้งว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับอาณาจักรทวารวดีซึ่งมีเมืองหลวงที่อู่ทองนั้นถูกต้อง

ปีแอร์ ดูปองต์ (Pierre Dupont) ได้ทำการค้นคว้าต่อมา ผลการค้นคว้า ย้ำถึงความสำคัญ ลักษณะพิเศษ และความเจริญรุ่งเรืองของศิลปะทวารวดี สำหรับดูปองต์ มีความเห็นว่า ศิลปะทวารวดีได้รับอิทธิพลอินเดียจากฟูนัน ซึ่งเชื่อว่าอยู่ที่เมืองออกแก้ว (Oc-Eo) ในเวียดนามปัจจุบัน แทนที่จะผ่านพม่า เนื่องจากไม่พบพระพุทธรูปแบบอมราวดี เช่นที่อุโมงในพม่าเลย และจากหลักฐานเครื่องปั้นดินเผาแสดงว่า ชาวอินเดียเดินทางไป ออกแก้วโดยตรง และพระพุทธรูปแบบอมราวดีก็ถูกนำไปขึ้นหินผ่านเมืองออกแก้ว (Wales 1969 : 8)

ต่อมาใน พ.ศ. 2506- 2509 กรมศิลปากรได้ทำการขุดค้นบริเวณเมืองอุโมง การขุดค้นครั้งนี้มีนักวิชาการชาวฝรั่งเศส คือ ช็อง บัวเชอเลียร์เป็นผู้เชี่ยวชาญที่ปรึกษา ประจำโครงการ ร่วมกับนักวิชาการไทย เช่น นายมานิต วัลลิโกดม เป็นต้น

บัวเชอเลียร์ได้สรุปว่า อุโมงมีความสำคัญตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 17-18 เนื่องจากพบเครื่องมือเครื่องใช้สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหิน ใหม่อายุประมาณ 3800-3500 ปี เช่น ขวานหินแบบปลายมน ขวานหินลักษณะด้านข้างเป็นสันหน้าตัด และขวานหินแบบมีบัว ต่อมาพบศิลปะสมัยอมราวดี เช่น พบพระพุทธรูป ครองจีวรแบบอมราวดี พระพุทธรูปนาคปรกแบบอมราวดี แผ่นภาพดินเผาสลักนูนเป็นรูป กิรีสูมศิริบาทณ์แบบอินเดีย พบตะเกียงแบบโรมัน และตะเกียงแบบอานธระในศิลปะ อมราวดี แสดงให้เห็นว่าอุโมงมีการติดต่อกับอารยธรรมจากอินเดียแล้ว นอกจาก นั้น ยังพบพระพุทธรูปและศิลปกรรมสมัยทวารวดีจำนวนมากมาย โดยเฉพาะการขุดค้นที่ เจดีย์หมายเลข 11 ที่เชิงเขาคำเทียม พบพระพุทธรูปสำริด 4 องค์แบบศิลปะทวารวดี พบศิลปกรรมจักรรูปกวางหมอบ เป็นต้น ในเจดีย์หมายเลข 13 พบพระพุทธรูปสำริด 5 องค์ ปางประหานเอทิกิกขุ และอีก 3 องค์เป็นปางโปรดสัตว์ และยังพบเจดีย์ทรง 8 เหลี่ยม อันเป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมแบบทวารวดีอีกด้วย ในอุโมงยังพบศิลปวัตถุแบบ ศรีวิชัยบ้างเล็กน้อย หลังจากนั้น ไม่พบศิลปกรรมในสมัยหลัง ๆ ต่อมา โดยเฉพาะไม่พบ ศิลปกรรมอิทธิพลเขมร และศิลปกรรมแบบอุโมงในบริเวณเมืองอุโมงโบราณเลย บัว เชอเลียร์จึงสันนิษฐานว่า เมืองอุโมงโบราณนั้น เป็นเมืองที่เคยมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มานับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และในสมัยฟูนันอาจจะมิฐานะเป็นเมืองหลวงของ ฟูนัน ในสมัยทวารวดี อุโมงเป็นเมืองเอกของอาณาจักรทวารวดี หลังจากพุทธศตวรรษที่ 17-18 ไปแล้ว เมืองอุโมงไม่มีความสำคัญในฐานะเมืองสำคัญ หรืออาจถูกทิ้งร้าง เนื่องจากภัยธรรมชาติหรือเหตุอื่น (กรมศิลปากร 2509 : 7-8) อย่างไรก็ตาม อุโมง มิได้ถูกทอดทิ้งโดยเด็ดขาด ยังคงเป็นชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่ตลอดมา ดังปรากฏจากการ ขุดแต่งเจดีย์หมายเลข 1 พบว่า เป็นสมัยทวารวดีและได้รับการซ่อมแซมในสมัยอยุธยา

(กรมศิลปากร 2509 : 9)

การขุดค้นเมืองอู่ทองโบราณของกรมศิลปากร และให้ข้อสรุปเกี่ยวกับเมืองนี้ จึงทำให้ความเชื่อที่ว่า เมืองนี้เป็นเมืองที่ประทับของพระเจ้าอู่ทองก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา ใน พ.ศ.1893 นั้นสิ้นสุดลง แต่นักประวัติศาสตร์ก็ยังคงศึกษาเรื่องเมืองเดิมของพระเจ้าอู่ทองกันต่อไป สำหรับบิวเซอเลียเยร์มีความเห็นว่า เมืองอู่ทองโบราณอาจเคยเป็นที่อยู่ของเชื้อสายพระเจ้าอู่ทองมาก่อน ต่อจากนั้นย้ายเมืองไปอยู่บริเวณไรรอด ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองอู่ทองไปทางตะวันออกเฉียงใต้ 25 กิโลเมตร เนื่องจากบริเวณนี้พบโบราณวัตถุสมัยลพบุรี มาจนกระทั่งถึงอยุธยาตอนต้น สำหรับบิวเซอเลียเยร์แล้ว อู่ทองมีความสำคัญมาก ได้สันนิษฐานไว้ว่า อาจเป็นเมืองหลวงของชุมชนก็ได้ เนื่องจากพบศิลปวัตถุชุมชน โดยเฉพาะลูกปัดจำนวนมากที่อู่ทอง และเห็นว่าอู่ทองเป็นศูนย์กลางทางผ่านของวัฒนธรรมอินเดียไปยังเมืองออกแก้ว (Wales 1969 : 9)

ในระหว่างปี พ.ศ.2508 - 2509 วัตสัน (W. Watson) และลูฟส์ (H.H.E. Loofs) ได้ร่วมกันขุดหลุมทดสอบที่ท่าม่วง เขตเมืองเก่าอู่ทอง ห่างจากหลุมของเวลล์ ซึ่งขุดภายหลังในปี พ.ศ.2512 ประมาณ 1 กิโลเมตร พบของสมัยชุมชนมากทั้งบนผิวดินและในระดับความลึกระดับต่าง ๆ มีทั้งเครื่องปั้นดินเผา มีลวดลายคล้ายที่ออกแก้ว และพบวัตถุอื่น ๆ เช่น โม่ ลูกกลิ้ง ในความลึก 2.10 เมตร และที่สำคัญในความลึกที่ 2.20 เมตร พบเครื่องมือเหล็กซึ่งพบน้อยมากที่ออกแก้ว จากการขุดหลุมทดสอบและการศึกษาหลักฐานอื่น ๆ ทั้งสองได้สรุปว่า บริเวณอู่ทองมีความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยชุมชนไปจนถึงสมัยทวารวดี ซึ่งไม่พบในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างบริเวณเมืองออกแก้ว ก่อนการขยายตัวของวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมในปลายสมัยหินใหม่ และยุคโลหะมีอยู่แล้วในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา การเข้ามาของวัฒนธรรมชุมชนมิได้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในเขตนี้มากนัก ดังนั้น จึงมีการพบหลักฐานบางชิ้นที่ท่าม่วงคล้ายคลึงกับที่จินเสน ที่ออกแก้ว และเบคธาน (Beikthano) ในพม่า สำหรับลูฟส์ตั้งเป็นข้อสมมุติฐาน เรียกวัฒนธรรมนี้ว่า Early Mon หรือ Proto-Mon ซึ่งคลุมจากพม่าตอนล่างมาถึงไทย และตอนใต้ของอินโดจีน (Smith 1979 : 350)

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2511-2512 บรอนสัน (Bennet Bronson) และเดลส์ (G.F.Dales) ได้ทำการขุดค้นที่จินเสน เปรียบเทียบกับการขุดค้นของวัตสัน และลูฟส์ที่ท่าม่วง อู่ทอง ผลการเปรียบเทียบ บรอนสันไม่ค่อยเห็นด้วยกับบิวเซอเลียเยร์ที่ให้อู่ทองเป็นเมืองหลวงของชุมชน โดยมีความเห็นว่าอู่ทองมีขนาดเล็กกว่าเมืองออกแก้ว และหลักฐานทางโบราณคดีที่พบที่อู่ทองมีอายุใหม่กว่าที่พบที่ชุมชน อู่ทองมีหลักฐานสมัยทวารวดี

มากกว่า หลักฐานที่มีอายุสมัยเดียวกับออกแก้วมีน้อยมาก ต่างกับที่จีน เสนอซึ่งพบความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมกับออกแก้วมากกว่า ดังนั้น บรอนสันจึงเสนอว่า เมืองหลวงของฟู๋นั้นอยู่ที่อื่นมากกว่าที่จะอยู่ในภาคกลางของไทย (Smith 1979 :322) ซึ่งบรอนสันเชื่อว่าการที่ฟู๋นั้นมีอิทธิพลต่อภาคกลางของไถยนั้น อาจจะติดต่อกันในรูปของความสัมพันธ์ทางการค้าก็ได้

ควอริช เวลส์ นักโบราณคดีชาวอังกฤษ เป็นอีกท่านหนึ่งที่ทำให้ความสนใจศึกษาเรื่องเมืองอู่ทอง เวลส์เดินทางไปที่อู่ทองในปี พ.ศ.2478 และขุดหลุมทดสอบบริเวณโคกดินใหญ่แห่งหนึ่ง (เจดีย์หมายเลข 3) พร้อมทั้งเสนอความเห็นว่าการขุดหลุมทดสอบอย่างจริงจังในเมืองอู่ทอง ซึ่งกว่ากรมศิลปากรจะทำการขุดก็ประมาณพ.ศ. 2506 แล้ว หลุมทดสอบของเวลส์ที่ขุดครั้งนั้นอาจไม่พบหลักฐานสมัยเก่า แต่อาจมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์อู่ทองสมัยหลัง ดังนั้นเวลส์จึงไม่ได้เอ่ยถึงรายงานการขุดค้นครั้งนั้น เวลส์ได้ทำการขุดหลุมทดสอบอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ.2512 ในเขตบ้านท่าม่วง ซึ่งเป็นเขตเมืองเก่าเป็นหลุมยาว 18 ฟุต ได้พบเศษเครื่องปั้นดินเผาสีเนื้อมากมาย เปลือกหอยกระดูก ในชั้นดินลึกประมาณ 4 ฟุตเศษ ๆ ในชั้นดินก้นหลุมระดับ 7 ฟุต พบเศษเครื่องปั้นดินเผาทาสีแดง มีลวดลาย 3 แนวคล้ายของฟู๋นั้น เวลส์คิดว่าเป็นของฟู๋นั้น (Wales 1969 : 7) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของวัตสัน ซึ่งขุดค้นบริเวณท่าม่วง ห่างจากหลุมของเวลส์ประมาณ 1 กิโลเมตร ในช่วงปี พ.ศ.2508-2509 (Wales 1967 :237 - 262)

การขุดค้นของเวลส์ ประกอบการศึกษาผลงานการขุดค้นที่ผ่านมาและเอกสารประวัติศาสตร์ เวลส์เสนอความเห็นที่อู่ทองเป็นศูนย์กลางของหวารวดี หวารวดีเกิดขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 11 หลังการแตกแยกของฟู๋นั้น และมีอำนาจต่อมาอีกเกือบ 5 ศตวรรษ เมืองในแคว้นหวารวดีไม่เพียงแต่เกิดขึ้นมากมายในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง แต่ขยายไปที่ราบปราจีนบุรี และลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง และทางเหนือขึ้นไปถึงลำพูนทางตะวันออกเฉียงเหนือ อิทธิพลของหวารวดีขยายไปถึงที่ราบสูงโคราช ผ่านเมืองเสมา ซึ่งเป็นเมืองชุมเส้นทางผ่านเข้าไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Wales 1969 : 116-117) การตีความของเวลส์นั้นได้รับการเห็นพ้องจากนักวิชาการอื่น ๆ มากมาย เช่น พอล ฮิวทลีย์ (Paul Wheatley 1983 :215)

ตามความเห็นของเวลส์ ลักษณะผังเมืองอู่ทองเป็นแบบไม่สม่ำเสมอแสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ และร่องรอยของการขยายตัวเมืองจนยาว 1,850 เมตร จากเหนือจดใต้ และกว้าง 920 เมตร เวลส์สันนิษฐานว่า จีนหลินในหลักฐานจีนที่ว่าห่างจากเมือง

พุ่งขึ้นไปทางทิศตะวันตก 2,000 ลีนั้น คือเมืองอู่ทอง ซึ่งตอนแรกเป็นเมืองเล็ก ๆ อยู่ทางทิศเหนือ (บริเวณหน้าโรงเรียนอู่ทอง) ต่อมาเมืองจึงขยายออกไปและมีการวางผังตามแบบทวารวดี การพบเหรียญเงินมีตราพระอาทิตย์ซึ่งเป็นสมัยทวารวดีรุ่นแรก และการพบจารึกแผ่นทองแดงที่ระบุชื่อกษัตริย์ซึ่งอาจเป็นของอู่ทอง ตลอดจนการพบพระธรรมจักรที่เจดีย์หมายเลข 11 ล้วนแต่เป็นหลักฐานยืนยันถึงความสำคัญของอู่ทองในฐานะเมืองหลวงเมืองแรกของทวารวดี (Wales 1969 :20)

นอกจากนั้น เวลส์ยังแย้งทฤษฎีที่เชื่อกันว่า บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้เคยอยู่ใต้อำนาจพูนัน และเมื่อพูนันเสื่อม จึงเกิดทวารวดีซึ่งรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากพูนัน สำหรับเวลส์แล้ว เชื่อว่า จินหลินอยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้ และเป็นอิสระก่อนที่จะตกอยู่ใต้อิทธิพลของพูนันในภายหลัง¹ และจินหลินให้มรดกทางวัฒนธรรมต่อทวารวดี (Smith 1979:17) การศึกษาค้นคว้าของเวลส์ได้สรุปประเด็นที่อยากจะให้นักวิชาการช่วยกันพิสูจน์ประเด็นสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้ ประการแรก จินหลินในระยะแรกมิได้เกี่ยวข้องกับพูนัน ประการที่สอง อู่ทองมิได้ร้างไปในพุทธศตวรรษที่ 16-17 ประการสุดท้าย ได้มีการเคลื่อนย้ายของประชากรในสมัยทวารวดีจากภาคกลางไปสู่ที่ราบสูงโคราช ดังปรากฏหลักฐานความคล้ายคลึงกันของเศษเครื่องปั้นดินเผา (Wales 1969 :116)

มานิต วัลลิโภคม เป็นนักวิชาการอีกท่านหนึ่งให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องเมืองอู่ทองโบราณ จากการสำรวจและร่วมขุดค้นกับกรมศิลปากร และการศึกษาจากแหล่งหลักฐานประวัติศาสตร์อื่น ๆ ท่านได้สรุปให้เห็นว่า เมืองอู่ทองโบราณร้างไปก่อน พ.ศ. 1700 โดยดูจากโบราณวัตถุและสภาพภูมิศาสตร์ กล่าวคือ แม่น้ำจรเข้สามพันต้นขึ้นลงเนื่องจากแม่น้ำท่าจีนเปลี่ยนเส้นทางเดิม ในทางโบราณวัตถุพบว่า ตลอดสองฟากลำน้ำเก่าจะพบลูกปัด และโบราณวัตถุมากมายที่มีอายุสมัยทวารวดี วัตถุที่พบที่อู่ทองนั้นเก่ากว่าที่พบที่นครปฐม ศิลปวัตถุที่เก่ากว่าคือ ศิลปอมราวดี ราว ๆ พ.ศ. 600-700 นอกจากนี้ มานิตยังมีความเห็นว่า จินหลินนั้นคือที่เดียวกับอู่ทอง และที่หลักฐานอื่นเทียบ เรียกว่า สุวรรณภูมิ ก็คือ อู่ทองนั่นเอง บริเวณหมู่บ้านเก่าของอู่ทองก็คือ บริเวณท่าม่วงริมลำน้ำจรเข้สามพัน ซึ่งพบเครื่องมือหินมาก สำหรับตัวเมืองอู่ทองโบราณเป็นสมัยทวารวดี แม้ต่อมา ศูนย์กลางทวารวดีย้ายไปอยู่นครปฐมแล้ว บริเวณอู่ทองยังคงมีความสำคัญสำหรับการติดต่อตามเส้นทางบก โดยผ่านถนนหัวอู่ทอง (มานิต 2518 : 51-60) เรื่อยมาจน

¹ ความเห็นดังกล่าวของ ดร. เวลส์ คงจะได้รับการตีพิมพ์จากแนวความคิดของ ดร. วัตสัน ซึ่งเสนอว่า จินหลินในระยะแรกเป็นอิสระ เพราะไม่พบเศษเครื่องปั้นดินเผาที่มีลวดลายเป็นคลื่นหรือซิกแซกไปมา เช่นที่ออกแก้ว (Watson 1967 :237-262)

ถึงสมัยหลัง

ศรีศักร วัลลิโภดม ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า อุทองเป็นชุมชนที่มีพัฒนาการมาจากชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นสังคมบ้านเมืองอย่างแท้จริงในสมัยประวัติศาสตร์ อุทองตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สามารถติดต่อกับชุมชนภายในทั้งทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศตะวันออก และทิศเหนือ นอกจากนั้น ยังสามารถติดต่อกับชายฝั่งต่างประเทศทั้งโดยเส้นทางทางบกและเส้นทางทางเรือ ได้พบศิลปวัตถุในอุทองแบบอมราวดี ลูกปัด ดวงตรา เหรียญเงินและตุ้มหูที่นับเนื่องสมัยเดียวกับเมืองออกแก้ว ฉะนั้น ศรีศักรจึงสรุปเช่นเดียวกับบัวเชอเลียร์ว่า อุทองเป็นเมืองที่มีความสำคัญมาก่อนนครชัยศรี แต่อุทองเริ่มเสื่อมลงราวพุทธศตวรรษที่ 12 และกลายเป็นเมืองรองของนครชัยศรี (ซึ่งเกิดประมาณพุทธศตวรรษที่ 11) (ศรีศักร 2525 (2) : 12-13)

ศรีศักรยังตีความหมายคำว่า "ทวารวดี" ซึ่งนักวิชาการได้เถียงกันอย่างคลุมเครือออกเป็น 3 ความหมายคือ (ศรีศักร 2525(2) : 17)

1. ในฐานะที่เป็นรัฐที่มีการปกครอง และมีอาณาเขตอย่างเด่นชัด ซึ่งก็ยังไม่สามารถกำหนดได้แน่นอนว่าขอบเขตของทวารวดีอยู่ที่ใด
2. เป็นชื่อของสมัยหรือช่วงเวลา ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่กำหนดให้พุทธศตวรรษที่ 12-17 เป็นสมัยทวารวดี เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมกับศิลปกรรมคล้ายคลึงกัน
3. เป็นรูปแบบศิลปกรรม ศิลปกรรมแบบทวารวดี แสดงออกให้เห็นถึงกลุ่มชน ซึ่งอาจต่างเผ่าพันธุ์ ต่างท้องถิ่น ที่มีความสัมพันธ์กันในการนับถือพุทธศาสนา และอาจมีการติดต่อกันทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จึงทำให้เกิดการสร้างสรรคศิลปกรรมในทางพุทธศาสนาร่วมรูปแบบเดียวกัน

การตีความคำว่า "ทวารวดี" ของศรีศักร ทำให้ภาพการศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-17 ชัดเจนขึ้น ในแง่ของการยอมรับว่า มีเมืองต่าง ๆ เกิดขึ้นทั้งในดินแดนประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมืองเหล่านี้มีรูปแบบศิลปกรรมในทางศาสนาร่วมกัน ดังที่รู้จักกันว่า ศิลปะทวารวดี โดยไม่จำเป็นว่า เมืองเหล่านั้นจะต้องรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว และมีเมืองศูนย์กลางอำนาจหรือที่เรียกว่าเมืองหลวง กรอบการตีความเกี่ยวกับทวารวดีของศรีศักรนั้น อิศา สาระยา ได้อธิบายเพิ่มเติมและขยาย

ความเป็นภาพประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในงานการศึกษาประวัติศาสตร์ช่วงนี้ การศึกษาเรื่องเมืองอุททองโบราณดังกล่าว ก็เป็นที่รับรู้ในวงวิชาการว่า อุททองเป็นชุมชนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และมีความเจริญสูงสุดในสมัยทวารวดี

งานวิจัยชิ้นนี้ มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่ต้องการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนลุ่มน้ำจรเข้สามพัน เพื่อให้เห็นภาพประวัติศาสตร์เมืองอุททองให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ให้เห็นถึงพัฒนาการของชุมชนลุ่มน้ำจรเข้สามพัน จากชุมชนธรรมดาจนกลายเป็นบ้านเป็นเมือง โดยจะทำการวิเคราะห์ทฤษฎีเกี่ยวกับเมืองอุททองโบราณตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทั้งหมด ประกอบกับหลักฐานประเภทต่าง ๆ ในแนวกว้างมากขึ้น เพื่อให้เห็นความจริงว่า ท่ามกลางพัฒนาการนี้ เมืองอุททองโบราณมิได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว มีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่นทั้งภายในลุ่มน้ำจรเข้สามพันกันเอง ระหว่างลุ่มแม่น้ำอื่น ๆ และกับต่างประเทศ อีกทั้งแม้เมืองอุททองโบราณจะลดความสำคัญลง ไปดังปรากฏจากหลักฐานโบราณคดี แต่งานวิจัยชิ้นนี้พยายามนำหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนนิทานพื้นบ้านและคำบอกเล่าของชาวบ้านมาใช้ประกอบการศึกษากับหลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานอื่น ๆ เพื่อยืนยันให้เห็นภาพของพัฒนาการของชุมชนลุ่มน้ำจรเข้สามพัน และเมืองอุททองโบราณในยุคสมัยต่าง ๆ กัน จนกระทั่งถึงยุคสมัยที่เมืองอุททองโบราณ ลดความสำคัญในฐานะเมืองศูนย์กลางการค้าในบริเวณฝั่งตะวันตกของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาจนหมดความสำคัญไปในที่สุด โดยมีมูลเหตุหลายประการประกอบกัน ดังที่จะอธิบายในรายละเอียดต่อไป